

nostra suprema cognitio naturalis est principiorum. Ergo ut attingat modum cognoscendi angelicum, qui est sine discursu, non erit discursiva (1).

Confirmatur 2.º comparatione fidei divinæ. «Assensus fidei in fideli adulto pendet minus principaliter a rationibus probabilibus, quibus manu ducitur ad credendum; et tamen, quia præcipua causa assentiendi est divina auctoritas, non est assensus discursivus. Ergo licet principium aliquo modo inductionem prærequirat, cum principaliter, immo absolute, fiat ex penetratione terminorum cum lumine intellectus, non erit discursivum» (2).

Et sic relinquitur, solum lumen intellectuale esse causam per se assensus principiorum præeunte experimento per modum conditionis, ut manu ducatur ad firmiter assentiendum.

Quomodo
inductio
et experientia
non ducatur ad
assensum
principiorum.

212. Jam si quæras, quomodo experientia et inductio manu ducat intellectum ad assensum principiorum, non una est auctorum sententia. Cajetanus enim (3) et alii existimant experimentum inservire ac necessarium esse non solum ad rite apprehendendos percipiendosque terminos complexionis, sed etiam ad ipsam complexionem extremorum peragendam.

Alii vero censent, experimentum necessarium esse dumtaxat ad claram perceptionem penetrationemque terminorum, quibus sufficienter penetratis, intellectus illico firmiter adhæret principia pronuntiando. Ita Antonius Andreas apud Conimbricenses (4) et, ut videtur, etiam Fonseca (5) et Suarez (6).

P. Cosmus Alamannius utitur distinctione. Quædam enim sunt principia universalis omnium scientiarum, quæ axiomata seu dignitates appellantur; «et horum cognitio principiorum, inquit, non fit ex præexistenti cognitione experimentalis ratione complexionis terminorum, ex ipso enim lumine naturali intellectus agentis hujusmodi prima principia fiunt cognita, nec acquiruntur per ratiocinationes, sed solum per

(1) Conimbricenses., lib. 1, *Posterior.*, cap. 1, q. 2, a. 3.

(2) Conimbric. ib.

(3) In lib. 2.um *Posterior.*, cap. 13.

(4) Loc. cit. q. 2, a. 3, *Ut igitur omittamus.*

(5) Loc. sup. cit.

(6) Loc. sup. cit.

hoc, quod eorum termini innotescunt, ut dicit Philosophus (1). Scito enim quid *totum* et quid *pars*, cognoscitur quod *omne totum est majus sua parte...*

«Quædam vero sunt (principia), quorum termini non sunt apud omnes noti, quæque non est necesse habere in mente quemlibet, qui debet doceri in demonstrativa scientia, quæ *positiones* dicuntur; et hujusmodi principiorum cognitio, ratione complexionis terminorum, necessario debet fieri ex præexistenti cognitione experimentalis» (2).

Equidem crediderim experientiam necessariam dumtaxat esse, ut termini ipsi sufficienter penetrarentur. Terminis autem sufficienter penetratis, ipsum naturale lumen facile intellectum adiget ad firmiter assentiendum principiis. Et hoc tandem modo inductio experimentalis juvat, et manu ducit intellectum in assensum principiorum. Nec video, quid amplius requiratur in propositionibus immediatis, qualla sunt omnia principia, sive sint dignitates sive positiones, ad firmissimum assensum præter terminorum claram perceptionem penetrationemve.

Quæ vero P. Alamanni ex Aristotele (3) mutuatur, ipsi non favent revera. Ibi enim Philosophus, ut vidimus in articulo præcedenti, tractat generatim modum colligendi et cognoscendi principia; et nulla facta distinctione axiomatum positionumve, docet illa experimento atque inductione indigere. Quo ergo jure, quæ generatim a Philosopho dicuntur, ad solas positiones detorqueamus?

Dices 1.º Cum Alamannio: «Si universalis, ex quibus procedit demonstratio, cognosci possunt absque inductione, et consequenter sine præexistenti cognitione experimentalis sensitiva, sine qua esse non potest inductio; sequeretur, quod posset homo accipere scientiam eorum, quorum non habet sensum; quod est impossibile» (4).

Sed facilis est responsio. Negatur enim sequela. Aliud nempe est experientiam necessariam esse ad cognoscendam

(1) 1.º *Posterior.*, cap. 3, text. Comm. 6.

(2) Alamann. *Summ. Philos.*, Prima part., quæst. 21, art. 2.

(3) 2.º lib. *Posterior.*, cap. ultimo.

(4) Ita P. Alamanni, loc. cit.

principia, et aliud experientiam esse necessariam non solum ad sufficientem apprehensionem terminorum, verum etiam ad complexionem et unionem eorumdem. Primum nos quoque admisimus cum communi sententia in articulo præcedenti; alterum autem, donec probetur, nolumus admittere.

Dices 2.º Cum Cajetano: Ex Aristotele (1) experientia edocemur, quod hæc medicina Calliæ profuerit itemque Socrati, ac eodem modo pluribus singulatim. Ergo experimentalis cognitio complexa est, non mera simplex apprehensio, et consequenter complexæ cognitioni intellectus deservit. Ideo etiam Philosophus ait (2) quod ex experimentalis cognitione hujus et illius fiat universale complexum.

Resp. iterum *negando* consequentiam. Hæc enim solum probant experimentalem cognitionem esse necessariam ad assentiendum principiis, non autem probant eam esse necessariam non solum ad rite penetrandos terminos, verum etiam ad uniendos.

Dices 3.º Oportet ponere aliquod motivum et determinativum intellectus ad talem complexionem faciendam. Termini autem, seorsim accepti, licet si componerentur, haberent ex se evidentiam, non sufficiunt tamen ad movendum et determinandum intellectum ad hanc potius, quam illam compositionem. Experimur enim sæpe, quod habemus diu multorum terminorum conceptus absque notitia principiorum complexorum, quæ ex illorum terminorum conjunctione constat. Fateor enim me cognovisse quid sit *æquale*, quid *demere*, quid *remanere*, nescivisse tamen hoc principium: *Si ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent sunt æqualia*. Oportet ergo ultra conceptus terminorum incomplexorum ponere aliquod determinativum seu motivum intellectus ad talem compositionem. Tale autem motivum est in sensu, quia Aristoteles ante cognitionem principiorum nullum motivum novit nisi sensum. Ergo necessario cognitio complexa principiorum requirit sensitivam experimentalem.

Resp. eandem esse solutionem hujus argumenti. Fateor enim, ex dictis in articulo præcedenti, cognitionem

(1) Lib. 1.º *Metaph.*, cap. 1 in preem.

(2) *Ibid.* lib. 1.º *Metaph.*, cap. 1 in preem.

experimentalem, saltem ut plurimum, præcedere debere ante principiorum assensum etiam in ipsis axiomatis; censensus autem id requiri dumtaxat, ut vis terminorum clare penetretur. Si enim vis terminorum clare penetretur, intellectus non eget ulteriori motivo ac determinativo ad assentiendum: quo si egeret, assensus ille non foret *ex ipsis terminis tantum*, nec immediatus, sed mediatius, ac discursivus. Quin etiam in contraria opinione experientia non tantum *manu duceret* intellectum ad assensum principiorum, verum etiam per modum motivi determinaret, contra ea, quæ superius ex communissima doctrina statuimus.

Verum hactenus de his, neque enim necesse est omnia minutatim persequi in quæstione obscurissima, nec sane maximi momenti.

DISPUTATIO TERTIA.

DE DISCURSU ET ARGUMENTATIONE.

Suppositis notionibus, quas circa discursum in Dialectica explanavimus, restant nunc enucleandæ abstrusiores quædam controversiæ tum generatim de argumentatione, tum de præcipua ejus specie, demonstratione, quæ communis parens est scientiarum omnium.

CAPUT I.

DE DISCURSU GENERATIM.

Discursus generatim est, ut alibi diximus, operatio mentis, qua ex una cognitione ad aliam procedimus. Neque enim perinde est unum cognoscere *in alio*, vel post *aliud*, et *ex alio*. Quando unum cognoscitur *in alio*, utrumque cognoscitur eodem actu cognitionis; unum cognosci *post* aliud importat meram actuum successionem, sive cognitiones illæ habeant inter sese connexionem ac dependentiam, sive non habeant.

At unum cognoscere ex alio non solum importat duos actus distinctos ac successivos cognitionis, sed insuper dependentiam alterius ab altera (1). De qua re varia occurrunt dubia.

ARTICULUS I.

In quo consistat essentia syllogismi.

213. Quoniam in omni discursu adest antecedens et consequens, vel si mavis, omnis syllogismus, quæ forma est discursus præstantissima omnium, præmissas continet et conclusionem; disceptatur inter Logicos, num essentia syllogismi sola conclusione syllogismi absolvatur, an vero coalescat ex præmissis et conclusione. Qua in re Albertus M., Niphus et alii apud Conimbricenses (2), negant conclusionem esse de essentia syllogismi, sed volunt esse illius dumtaxat effectum et finem. Philoponus vero (3), Rhodes (4) alique e converso docent præmissas minime spectare ad syllogismi essentiam, sed essentiam sitam formaliter esse in sola illatione conclusionis ex præmissis, licet quasi materialiter et in obliquo comprehendat præmissas quoque et conclusionem. Tertia demum et longe communior sententia tenet essentiam syllogismi in complexu præmissarum conclusionisque reponendam esse. Ita existimant Conimbricenses (5), Alamanni (6), Joannes a S. Thoma (7), Arriaga (8), Oviedo (9), Soarez lusitanus (10), De Benedictis (11), Lossada (12), alique.

214. Et hæc videtur probabilior sententia.

- (1) Vide fuse dicta de hac re in Dialect. Disput. 3, cap. 1, art. 2.
 (2) In libr. 1.º Prior. analyticor., cap. 1, quest. 2, art. 2 vers. fin.
 (3) Apud Conimbricenses. ibid.
 (4) Philos. perip., lib. 1, disp. 4, quest. unic., sect. 2.
 (5) Loc. sup. cit.
 (6) Summ. Philos., Part. 1, quest. 20, art. 2.
 (7) Logic., Illustrationes in Summulas, quest. 8, art. 3.
 (8) Logic., disp. 15, n. 11.
 (9) Logic., Controvers. 9, cap. 1.
 (10) Logic., tract. 8, disp. 2, sect. 2, n. 63 seqq.
 (11) Logic., lib. 4, quest. 1, cap. 1.
 (12) Logic., tract. 6, disp. 1, cap. 1.

Prob. 1.º Ex Aristotelica syllogismi definitione, quam omnes uno ore recipiunt in Dialectica. Definitur nempe syllogismus oratio, in qua, quibusdam positis, aliud quidpiam ab iis, quæ posita sunt, ex necessitate accidit, eo quod hæc sunt (1). Unde habetur syllogismum esse orationem, eamque orationem, quæ plura complectatur, et ea, ex quibus aliud derivetur, ut consideranti patet.

Enimvero si ex mente Aristotelis syllogismus hæc omnia non completeretur, sed aut solas præmissas, aut solam conclusionem, definiendus esset oratio, ex qua aliud quidpiam sequi necesse est, vel oratio, quæ ex aliis quibusdam positis necesse est evenire aut sequi.

Prob. 2.º Quia ex iisdem præmissis per solam conclusionis diversitatem diversus conficitur syllogismus, ut manifestum est in modis directis et indirectis primæ figuræ; et e converso, si eadem conclusio ex diversis præmissis colligatur, diversus quoque evadit syllogismus (2). Adde quod eadem ipsissima conclusio potest colligi argumentando per formam sive syllogismi sive enthymematis, sive inductionis etc. Si ergo essentia syllogismi tota quanta est, sisteret in conclusione, dicendum foret syllogismum posse essentialiter non discrepare ab aliis formis argumentationis.

Denique neque etiam sola intuitio illationis vel consequentiæ constituit discursum. Non enim ex hoc aliquis ratiocinatur vel discurrit, quod inspicit qualiter ex præmissis conclusio sequatur, simul utrumque considerans, hoc enim contingit non argumentando, sed argumenta judicando. Sicut nec cognitio materialis est ex hoc, quod materialia dijudicat (3).

Hinc licet Deus etiam videat hujusmodi consecutiones inter præmissas et conclusionem; et generatim inter varias veritates, non discurrit. Et similiter Angeli non discurrunt.

Dices 1.º Aristoteles syllogismum demonstrativum definit syllogismum vel ratiocinationem, quæ scientiam efficit. Cum ergo in ea definitione scientia importet conclusionem ex præmissis necessariis derivatam, Philosophus videtur syllo-

- (1) Vide Arist., lib. 1, Prior. Analyticor., cap. 1.
 (2) Vide Lossada, loc. cit.
 (3) S. Thom. 1.^a Contr. Gent., cap. 57, initio.

Sententia
auctorum:

sententia
communior

probat.

Sola intuitio
illationis
non constituit
discursum.

gismum demonstrativum, atque adeo etiam alium quemcumque, in solis præmissis reposuisse; illæ quippe sunt causa conclusionis.

Resp. Definitio illa, qua demonstratio dicitur efficere scientiam, intelligi potest commode in sensu formali, nempe syllogismum demonstrativum esse actum vel formam, quæ dum inhæret intellectui, denominat illum scientem, sicut albedo est forma constituens ac denominans album, et calor, calidum.

«Respondetur 2.^a syllogismum dici causare scientiam aut opinionem, quia secundum unam sui partem causat aliam, hoc est, secundum præmissas efficit conclusionem. Nec est incommodum in rebus, quæ non sunt unius essentiæ, unam partem esse causam effectivam alterius, quemadmodum in compositis naturalibus una est causa formalis vel materialis alterius» (1).

Dices 2.º Discursus est una cognitio ex alia. Ergo solam importat essentialiter cognitionem ex alia derivatam.

Resp. neg. assertum, quia non est una simplex cognitio, sed complexio plurium cognitionum; quare potius est progressio vel processus ab una in aliam cognitionem, quam cognitio ex alia derivata.

COROLLARIUM. Ex iis inferitur, syllogismum actum simplicem non esse, sed compositum: de quo alibi disputandum est, cum de iudicio agatur. Interea vide, sis, Cosmum Alamannium (2).

ARTICULUS II.

Quomodo præmissæ causent conclusionem.

Status
questionis

215. Quod antecedens vel præmissæ aliquo modo causent conclusionem, communis est vox Philosophorum. Ob eamque causam distingui solet duplex discursus, alter impro-

(1) Conimbric., loc. cit. fin. artic.

(2) *Summ. Philos.*, Prim. part. q. 20, art. 2. Cfr. Lossada, *Logic.*, tract. 6, disp. 1, cap. 1, n. 3.

prius, secundum meram successionem plurium cognitionum, alter proprius secundum causalitatem, quatenus una cognitio procedat, et causetur ex alia; et hic secundum necessariis esse dicitur ad veram ratiocinationem, quemadmodum nominimus in *Dialectica* (1). Non est tamen adeo certum quamnam exerceant causalitatem præmissæ respectu conclusionis.

Ut porro statum quæstionis rite percipias, ac terminos, quibus utuntur Auctores, intelligas, nota præmissas considerari posse dupliciter: *objective* seu *materialiter*, et *subjective* seu *formaliter*. Præmissæ *objective* seu *materialiter* spectatæ sunt ipsum objectum vel res, quæ per iudicium mentis exprimitur, vel circa quam mens iudicat in præmissis; præmissæ autem *formaliter* spectatæ sunt ipsi assensus vel iudicia mentalia. Et præsens dubitatio versatur potissimum circa præmissas formaliter sumptas.

Deinde causa et causalitas, ut aliunde notum nunc supponimus, potest esse vel *finalis*, vel *materialis*, vel *formalis*, vel *efficientis*. Ac difficultas sita est circa efficientem causalitatem; nempe dubium est, an præmissæ sint causæ efficientes conclusionis. Etenim constat apud omnes non posse præmissas esse causas finales conclusionis, cum potius e converso conclusio sit finis præmissarum, siquidem harum assensus ordinatur ad inferendam conclusionem tamquam ad finem suum proprium. Et idem dicatur de causalitate materiali, si proprie loqui velimus; nam causa materialis est illa, quæ causat per modum subjecti sustentantis actum vel formam aliquam. Quis porro dicat assensus præmissarum esse subjectum sustentans assensum conclusionis? Solum dici potest sumendo præmissas et conclusionem *objective*, præmissas esse causam materialem conclusionis in sensu minus proprio, quatenus materia conclusionis est eadem ac præmissarum, seu quatenus hæc materiam illi præbent ac terminos, nam termini conclusionis fuerant prius termini præmissarum (2).

Quotuplex
causalitas et de
quam
hic agatur.

(1) Vide S. Th., 1.^a *Contr. Gent.*, cap. 57, *Amplius*, in *omni scientia*; 1 p. q. 14, a. 7.

(2) Vide Aristotelem 2.º *Physicor.*, text., comm. 31; et S. Thomam (ib. lect. 5, vers. fin.) ita diserte loquentes: *Ex terminis propositionum constituitur conclusio. Unde secundum hoc propositiones dicuntur materia conclusionis, licet non secundum quod stant sub*

Ob eandem rationem præmissæ non possunt esse causæ formales vel forma, saltem intrinseca, conclusionis, quia non illam actuant vel informant. Dixi forma saltem intrinseca, quia concedunt plures Doctores præmissas esse causam formalem extrinsecam conclusionis, quia sunt motivum formale vel ratio formalis *sub qua* assensus illius.

Circa causalitatem ergo præmissarum respectu conclusionis est multorum sententia, præmissas esse causam efficientem conclusionis. Et ita existimat S. Thomas (1), Ferrariensis (2), Dominicus Soto (3), Toletus (4), Rubius (5), Conimbricenses (6), Franciscus Soarez lusitanus (7), De Benedictis (8), Alamanni (9), P. Ant. Bernald. Quiros (10), Complutenses (11), Joannes a S. Thoma (12), Cosmas de Lerma (13), Mastrius de Meldula (14), Pontius (15), aliique. Prima hæc sententia tribuit præmissis physicam efficientiam in conclusionem ita, ut assensus ipsi præmissarum simul cum potentia intellectiva producant assensum conclusionis ad eum modum, quo species intelligibilis potentiam informans physice producit intellectionem.

ordine propositionum: sicut farina dicitur materia panis, licet non secundum quod stat sub forma farine. Ideo tamen potius dicuntur propositiones materiam conclusionis, quam e converso; quia termini, qui conjunguntur in conclusione, separatim ponuntur in præmissis. Cfr. etiam Metaphysicor., lib. 5, lect. 3, initio.

(1) Locis sup. cit.; et lib. 1.º Posterior., lect. 3 initio; 1.º Contr. Gent., c. 57, Amplius, arg. 4.

(2) In lib. 1.um Contr. Gent., cap. 57, arg. 4.

(3) In lib. 1.um Poster., cap. 1, quæst. 1, ad 2.um

(4) In lib. 1.um Posterior., cap. 1, in fin. expositioni sextus primi, *Adverte præterea.*

(5) In lib. 1.um Posterior., cap. 1, quæst. 5.

(6) In lib. 1.um Posterior., cap. 1, quæst. 4, a. 2.

(7) *Logic.*, tract. 8, disp. 2, sect. 4, paragr. 4.

(8) *Logic.*, lib. 4, q. 1, cap. 2.

(9) *Summ. Philos.*, Prim. part., q. 25, art. 4.

(10) *Opus Philosoph.*, tract. 2, part. 6, disp. 32, sect. 5.

(11) *Log.*, disp. 17, q. 3.

(12) *Logic.*, q. 24, a. 2.

(13) *Philos. ex doctr. sapientissimi Magistri Fr. Domini de Soto*, tom. 2, lib. 8, q. 3.

(14) *Logic.*, disp. 11, q. 3.

(15) *Integer Philosoph. curs.*, *Logic.*, disp. 20, q. 2.

Iste porro concursus præmissarum in assensum conclusionis dupliciter intelligi potest: primo ita ut ipsi assensus præmissarum immediate per seipsos simul cum intellectu producant assensum conclusionis, sicut species producit simplicem apprehensionem, vel sicut in sententia quorundam Thomistarum (1) actus intellectus concurret ad productionem actus voluntatis: secundo ita ut per assensum præmissarum producatur in intellectu species quaedam impressa distincta ab speciebus, quæ per intellectum agentem abstrahuntur a sensibilibus, et illa deinceps simul cum intellectu producat assensum conclusionis: quo modo plures docent sensationes externas concurrere ad actum sensationis internæ, quatenus nempe visio v. g. oculorum producat, et imprimat in sensu interiori speciem quamdam, qua mediante, actus consentaneus in eo generetur (2). Verum fusior hujus rei declaratio ad Psychologiam spectat.

Alia est sententia negans præmissis efficientem causalitatem in conclusionem. Eaque tribui solet Durando (3), ac postea pugnatæ est ab Hurtado (4), Arriaga (5), Georgio Rhodes (6), Francisco Oviedo (7) et aliis, qui arbitrantur præmissas concurrere ad eliciendum assensum conclusionis, «quasi directive, quatenus ostendendo identitatem extremorum cum medio, inclinant et determinant intellectum ad affirmandam identitatem eorum inter se: quod genus concursus illuminando, invitando, inclinando, dicitur causalitas moralis, qualem habent regulæ artis in artefacta, et juxta communem sententiam, cognitio objecti amabilis in amore» quemadmodum scribit P. Ludovicus Lossada (8). Hanc causalitatem vocant etiam propriam causæ formalis extrinsecæ (9).

(1) Vide v. g. Cajetan., in 1 p, q. 80, a. 2.

(2) Cfr. Complutens., *Log.*, disp. 17, q. 3, n. 34.

(3) Lib. 2, dist. 24, q. 1, num. 12.

(4) *De Anim.*, disp. 7, sect. 8.

(5) *Logic.*, disp. 15, sect. 5.

(6) *Philos. perip.*, lib. 1, disp. 4, quæst. unic., sect. 1, Dico 3.*

(7) *Log.*, *Contror.* 9, punct. 5, n. 6.

(8) *Log.*, tract. 6, disp. 1, cap. 1, n. 4.

(9) Vide Mastrium., loc cit. n. 18.

que bifariam
explicari potest

secunda sen-
tentia:

tertia.

Denique sunt alii, ut Aversa et Amicus (1) qui existimant assensum præmissarum se habere ut conditionem agentis et velut instrumentum.

Tota controversia hic, ut vides, versatur circa physicam efficientiam et causalitatem præmissarum. Nam nemo erit, qui non concedat præmissas concurrere ad conclusionem, saltem instar conditionis, et etiam directive illuminando et objective movendo. At primæ sententiæ assertores his non contenti, physicam requirunt causalitatem, cæteri necessariam minime esse arbitrantur.

Eligitur prima, 216. Harum sententiarum prima, quæ physicam præmissarum causalitatem propugnat probabilior videtur.

et probatur.

Prob. 1.º Tria potissimum signa nobis manifestant physicam efficientiam et causalitatem alicujus agentis: α) contentia virtualis illius, cujus causa dicitur: β) assimilatio effectus ad causam: γ) dependentia effectus a causa. Atqui tria hæc videntur deprehendi inter præmissas et conclusionem.

Sane: α) Præmissæ continent virtualiter conclusionem, ut communissima testatur opinio cum Aristotele (2).

β) Præterea conclusio assimilatur præmissis, quatenus sequitur conditionem illarum, sive in gradu certitudinis et evidentiae, sive in universalitate, sive in veritate; siquidem prout præmissæ fuerint certæ vel contingentes, evidentes vel obscuræ, universales ambæ vel particulares, veræ vel falsæ; ita etiam conclusio est certa vel contingens ac probabilis, evidens vel inevidens, universalis vel particularis, vera vel falsa, saltem per se loquendo. Et notandum est id accidere, quomodo cum se habeat objectum ipsum et materia conclusionis. Etenim licet materia sit certa et evidens objective et prorsus necessaria, conclusio nihilominus accommodabitur naturæ assensuum præmissarum. Atqui hoc nequit in primis explicari dicendo præmissas esse puras condiciones respectu conclusionis; mera enim conditio non potest speciem effectus variare.

Nec secundo satis explicatur hoc in sententiâ tribuentium moralem dumtaxat causalitatem præmissis. Quia si præmis-

(1) Apud. Mastrium., ibid.

(2) 1.^a Posterior., cap. 1. ct. 2.

sæ solum illuminant intellectum, nec ullum complementum intrinsicum addunt illi; non satis percipitur, quomodo conclusio assimiletur illis, quomodo ex sola varietate adjumenti pure extrinseci varietur specificatio conclusionis secundum certitudinem vel probabilitatem aliasve dotes ejusdem.

γ) Denique dependentia conclusionis a præmissis tanta est, ut eadem assertio contenta in conclusione desineret esse conclusio, nisi aliquo saltem modo procederet ex præmissis. Quæ causa est, cur conclusiones discursuum nostrorum, licet enuntientur ab angelis, non tamen habeant rationem conclusionis in illis, quia non asserunt hujusmodi propositiones discurrendo seu inferendo illas ex præmissis, ac per influxum earundem, sed immediate atque unico simplicissimo actu.

Dices, intellectum ex eo quod est cognoscitivus evidenter, probabiliter et discursive, sufficienter continere, suppositis speciebus terminorum, prædicata seu formalitates omnes illas, quin opus sit recursum ad præmissas, nisi per modum applicationis, aut comprincipii moraliter præcontinentis conclusionem.

Resp. neg. assertum. Si enim absque ulla in speciebus mutatione fieri potest, ac porro fit, ut conclusio eadem objective varietur in sua natura physica pro sola varietate præmissarum, necesse est in his aliquam activitatem agnoscere influxumque majorem, quam sit influxus puræ conditionis vel etiam causæ moralis.

Prob. 2.º Motivum formale actus est causa efficiens ejusdem. Atqui præmissæ sunt motivum formale conclusionis, nam sunt ratio impellens ad illius assensum. Ergo...

Hæc tamen ratio probat quidem præmissas, saltem objective spectatas, esse causam efficientem; at non videtur probare, quod præmissæ subjective spectate, seu assensus ipsi, in quibus relucent motiva impellentia intellectum ad assensum conclusionis, sint hujus causa efficiens.

Denique confirmatur, quia species impressa concurrat physice ad affectionem cognitionis. Atqui præmissæ habent se instar speciei ad conclusionem. Ergo...

Dices cum Arriaga, non præmissas ipsas, sed species præmissarum concurrere ad eliciendam conclusionem.—Sed

respondeo, species solum concurrere ad cognitionem formalem sui objecti; conclusio vero non est obiectum specierum præmissarum, sed ipsæ præmissæ. Verum de his agendum est in Psychologia.

In contrarium afferuntur hæc argumenta.

217. **Arg. 1.um** Paritas cognitionis, quæ solum directe concurrit ad actum voluntatis, non vero per physicam causalitatem, itemque paritas apprehensionis suasivæ seu evidentis, quæ, licet determinet, et necessaria quoque sit ad iudicandum, non causat effective iudicium.

Præterea intentio finis, licet connectatur cum electione mediorum, non causat illam physice, sed moraliter dumtaxat, nempe inclinando voluntatem. Ergo pariter dicendum de assensu præmissarum respectu conclusionis (1).

Resp. neg. paritatem ob ea, quæ in prima probatione notata sunt. Cæterum conclusio magis dependet a præmissis, quam iudicium ab apprehensione terminorum, et quia præmissæ per vim illativam conferunt ad conclusionem, et quia conclusio specificatur per præmissas, ut jam notavimus; siquidem conclusio de iisdem terminis ac de eadem materia potest specificè variari pro varietate præmissarum aut principiorum, ex quibus demonstretur.

Arg. 2.um Approximatio ignis ad lignum non causat effective calorem in ligno. Atqui præmissæ sunt intentionalis approximatio motivi ad inferendam conclusionem (2).

Resp. neg. Minor. Quid, quæso, responderes illi, qui ob simile argumentum negaret physicam causalitatem speciei impressæ in cognitionem? Negares profecto paritatem. At causalitatem physicam speciei non aliter posses probare, quam argumentis similibus primæ nostræ probationis. Ergo quod de specie communissime dicitur, dicendum quoque videtur de assensu præmissarum, seu de formalibus præmissis.

Arg. 3.um Nequit unus actus vitalis alium actum vitalem producere in eadem potentia: alioquin visio visionem, auditio auditionem pareret (3).

(1) Vide apud Lossada, *Logic.*, tract. 6; disp. 1, cap. 1, n. 5.

(2) Apud Lossada ib.

(3) Id. ibid.

Resp. dist. assertum; si virtute non contineat illum, *conc.*, secus, *neg.* Ad probationem *neg.* assertum, et retorqueo argumentum. Si quid enim ea ratio valet, probabit quoque nullum actum vitalem posse esse conditionem nec moralem causam alterius. Visio certe aut auditio una non concurrit ad alteram etiam per modum conditionis vel causa moralis. Itaque licet unus actus vitalis alium numero solo distinctum gignere nequeat, non apparet ratio convincens quod non possit producere vel active concurrere ad productionem alterius specie diversi. Sic actus imperans habet pro effectu actum imperatum, et in plurium sententia actus imperans producit imperatum.

Arg. 4.um Causa efficiens agit, in quantum est actu in rerum natura; quod enim non est, nihil potest efficere. Sed dum intellectus assentitur conclusioni, jam non sunt assensus principiorum. Quia intellectus non potest simul habere plures actus vel assensus, sed unum post alterum. Ergo dum habet assensum conclusionis, jam transivit assensus præmissarum. Quare non poterit esse causa efficiens. Ita Durandus (1), apud Rubium (2).

Resp. neg. Minor.; ut enim mox dicemus, dum intellectus assentitur conclusioni, eodem tempore manent in eo assensus præmissarum.

Ad probationem *disting.*; intellectus nequit simul habere plures actus vel assensus invicem ordinatos, atque adeo per modum unius, *neg.*, inter se non ordinatos, ac per modum plurium, *conc.*

Tum *neg.* conseq.

Arg. 5.um Si assensus præmissarum sunt causa efficiens conclusionis, erunt causæ æquivocæ, non vero univocæ, nam sunt assensus specificè distincti, saltem si loquamur de præmissis, quæ sint principia immediata; horum quippe assensus discursivus non est, sed immediatus, assensus autem conclusionis discursivus ac mediatu est. Atqui præmissæ non possunt esse causæ æquivocæ conclusionis. Etenim causa æquivoca est causa universalis, seu quæ se extendit ad

(1) In 2.º dist. 2, q. 2.

(2) In lib. 1.um *Posterior.*, cap. 1, q. 5.

plura genera effectuum, et remota, ut patet v. g. in sole, calore: præmissæ autem proxime, et instar causæ particularis, concurrunt ad conclusionem (1).

Resp. conc. Major., et *neg.* Minor., et rationem additam. Quia ratio causæ æquivocæ vel univocæ judicanda non est solum ex eo, quod proxime vel remote, particulariter vel universaliter influat, sed ex eo quod pariat, vel non, effectus ejusdem speciei; si enim effectus sit ejusdem speciei, causa univoca est, secus vero æquivoca. Cæterum non desunt alia quoque exempla causarum æquivocarum, quæ non sunt universales ac remotæ; ita species causat operationem, actus habitum, habitus actum, objectum vel intellectus agens speciem impressam, etc.

Arg. 6.um «Quandoque recordamur actus conclusionis, quin recorderetur præmissarum. Ergo potest esse conclusio sine præmissis,» ac proinde conclusio non necessario pendet a præmissis.

«Neque dicas tunc non esse conclusionem; quia ille actus causatur a specie derelicta ab actu conclusionis in memoria: ergo cum species non concurrat nisi ad similes actus, ex quibus fuit producta, jam illa conclusio erit eadem specie, sive cum præmissis sive sine præmissis elicatur» (2).

Respondeo 1.º adhuc in objecta hypothesis, conclusio pendet a præmissis saltem remote, quia nisi, præcessisset præmissarum assensus, non fuisset earum recordatio, ex qua objicitur fluere conclusionem absque formali existentia ipsarum præmissarum.

Resp. 2.º Ad probandum, quod præmissæ efficiant conclusionem, non puto necesse esse probare, quod nequeat existere eadem conclusio sine talibus formalibus præmissis. Sic ad hoc ut revera calor viginti graduum, qui est in meo cubiculo, procedat a sole efficienter, necesse non est, quod idem gradus caloris nequeat procedere in cubiculo ab alia quoque causa, puta ab igne accenso in camino. Neque ut certum pondus vere dicatur pendere ab hoc clavo, necesse

(1) Ita iterum Durandus, *ibid.*

(2) Apud Mastrium, *loc. cit.* n. 22.

est, quod non possit illud pendere ab alio clavo, vel a manu. Quare objectio nihil probat contra statutam doctrinam. Certum enim est conclusionem in omni veri nominis ratiocinio pendere aliquo modo a præmissis; quod vero pendeat tamquam a causa efficiente, satis, credo, probabiliter confirmatum est. Et hæc sufficiunt ad respondendum objectioni, data hypothesi illa conclusionis, quæ ex sola recordatione olim cognitarum præmissarum ponatur, de quo in sequenti articulo aliquid iterum dicendum est.

Arg. 7.um In hac argumentatione: *Omne animal rationale est homo. Ergo Christus est homo*; conclusio non causatur ab antecedente, siquidem est propositio de Fide, ac proinde veritas supernaturalis, supernaturalis autem causari a naturali non potest. Ergo verum non est, saltem universaliter, quod præmissæ concurrant ad conclusionem (1).

Resp. Conclusio illa objecti enthymematis in se quidem est veritas de Fide. Si autem affirmetur propter vim illationis, desinet jam esse assensus Fidei, et erit dumtaxat conclusio theologica. Verum hæc ad Theologos spectant.

ARTICULUS III.

Utrum præmissarum assensus existere debet simul tempore cum assensu conclusionis.

218. Extra dubium est, assensum Majoris adesse, cum nondum adest assensus conclusionis, quia nempe prius intellectus ponit Majorem propositionem, ac postea Minorem et conclusionem. Simili etiam modo si mens a Minori exorditur suum discursum, certum est Minoris assensum dari ante assensum conclusionis.

Sed questio est, utrum assensus Majoris et Minoris desinant actu existere in intellectu, quando ponitur assensus conclusionis, an vero assensus præmissarum, utcumque inceperint prius, debeant etiam tandiu perdurare, donec adsit assensus conclusionis, vel si interrupti sunt, debeant iterari ad hoc, ut mens assentiri conclusioni possit.

Statu
questionis.

(1) Apud Mastrium, *loc. cit.* n. 22.

Et licet quidam arbitrati sint, præmissas ita præcedere assensum conclusionis debere, ut cum hic adest, illæ jam amplius non existant in intellectu, communissima tamen opinio contrarium tenet, præmissas nempe debere existere simul tempore cum conclusione seu perdurare, donec ponatur conclusio (1).

Varie
sententiæ.

Solum disputant hi auctores, utrum sufficiat existentia virtualis et habitualis præmissarum ad conclusionem eliciendam, an vero actualis omnino requiratur. In qua quæstione Conimbricenses (2) et Franciscus Soarez (3) putant sufficere quod præmissæ virtute, nempe in recordatione, adhuc durent, licet non amplius formalis earum assensus detur; negant tamen, satis esse, quod habitu solum, existant præmissæ. At Mastrius (4) cum aliis negat ad conclusionem ponendam sufficere præmissas sive habituales, sive etiam virtuales.

219. DICO 1.º Præmissæ, necesse est, saltem regulariter loquendo, ut actu simul existant aliquo modo in eodem instanti cum conclusione, quando eam causant.

Prob. 1.º Quia sive velis præmissas esse causas physicas conclusionis, sive morales dumtaxat, causare conclusionem nequeunt, nisi existant in eodem instanti, in quo ponitur conclusio. Si sunt causæ physicæ, (quod nos tamquam probabilius propugnauimus) quia cum operatio sequatur esse, quod non est actu, non potest actu causare. Ut ergo præmissæ physice efficiant conclusionem, oportet existant tum, cum hæc elicitur. Idemque valet, si præmissæ sint causæ morales dumtaxat, et influant illuminando; quia lux, quæ jam non est, licet prius fuerit, nequit actu illuminare. Quemadmodum etiam ob eandem rationem cognitio quamvis possit præcedere tempore volitionem, non ita tamen, ut actu sit volitio, quin simul detur cognitio, siquidem impossibile est

(1) Vide Conimbric. in 1.um Posterior., cap. 1, q. 4, a. 1; Rub. ibid. q. 7; Soarez, *Logic.*, tract. 8, disp. 2, sect. 4, n. 78 seqq.; Lossada, *Logic.*, tract. 6, disp. 1, cap. 1, n. 8.

(2) Loc. cit., art. 2.

(3) Ib. n. 81, seqq. n. 84 seqq.

(4) *Logic.*, disp. 11, q. 4, n. 26.

voluntatem quidpiam appetere, quod in ipso temporis puncto non monstretur ac proponatur ab intellectu (1).

Prob. 2.º Nisi foret necesse præmissas existere tum, cum ponitur conclusio, fieri posset, ut falsa conclusio inferretur ex præmissis certis atque evidentibus; id quod absurdum esse ille solum ignoraverit, qui nesciat ex vero nonnisi verum sequi posse.

Sane «existat unicus in orbe leo; sed existat in instanti A, et pereat in B; videat illum Petrus existentem in A, et eliciat has præmissas: *Si existit leo, existit rugibile; sed existit leo.* Tum si potest in instanti B legitime inferri conclusio ex præmissis jam non existentibus in B, sed in instanti præcedenti, poterit Petrus in B sic rite concludere: *Ergo existit rugibile;* quod falsum est tunc, Et tamen utraque præmissa fuit evidens, cum exitit» (2).

Quæres autem utrum præmissæ actu formaliter existere debeant, cum adest assensus conclusionis, an vero satis sit ut existant habitualiter et virtualiter; ita ut habitus præmissarum et recordatio supplere possit concursum ipsorum actualium assensuum.

220. DICO 2.º Videtur non sufficere, ut præmissæ habitu dumtaxat existant.

Et ratio est, quia præmissas habitu existere nihil aliud significat, nisi quod insit menti habitus præmissarum. Atqui habitus præmissarum, sine actuali earum assensu, concurrere nequit ad conclusionem eliciendam. Nam habitus generis nequit nisi actus similes illis, a quibus ipse productus est. Atqui præmissæ (loquor de principiis immediatis) specie differunt a conclusione. Ergo habitus præmissarum poterit quidem influere in productionem aliorum assensuum circa ipsas præmissas, non vero in productionem conclusionis.

Et hæc quidem valent supposita sententia, concursum physicum præmissis tribuente respectu conclusionis. At idem patet in alia sententia. Etenim cum habitus actus alicujus non illuminet actu, nec reddat, intellectum actu cognoscentem

(1) Vide Soarez, et Lossada, locis cit.

(2) Lossada, loc. cit. n. 8.

objectum præmissarum, sed solum se habeat instar qualitatis mortuæ vel sopitæ; nequit supplere concursum illuminativum ac directivum actualium præmissarum. Sicut etiam habitualis objecti cognitio non sufficit ad hoc, ut voluntas illud appetat, donec actualis ejusdem cognitio præluceat.

Adde quod si habitus principiorum supplere posset actua-lem eorundem assensum ad efficiendam conclusionem, conclusio eo modo elicitæ, revera non foret cognitio discursiva, utpote quæ non penderet nec procederet actu e præcedente cognitione (1).

Quid
dicendum de
virtuali
præmissarum
existentia.

221. Denique utrum sufficiat virtualis præmissarum existentia in eo consistens, quod quis recordetur se olim præmissas, unde conclusio infertur, cognovisse, iisque assensum præstitisse, sufficiat ad assentiendum conclusioni; videndum jam est.

Affirmant, ut dixi, Conimbricenses ac Soarez, negantibus aliis.

Priori sententiæ favere videtur experientia. Nam sæpe conclusionibus firmiter adhæremus, quin actu præmissas ponamus, immo etiamsi actu nesciamus, qua ratione quibusve principiis ea conclusio innitatur, dummodo recordemur nos olim eas rationes ac fundamenta percepisse. Ex quo videtur illud statim consequi, ad conclusionem aliquam tenendam, absolute non requiri actualem assensum præmissarum, sed sufficere solam recordationem.

Sententia
Auctoris.

Circa hanc controversiam equidem existimo, posse proculdubio ex sola recordatione præmissarum asseri propositionem, quæ olim ex illis præmissis tamquam conclusio illata fuit; non tamen adeo perspicuum est, utrum sic asserta propositio revera sit conclusio, vel saltem sit ejusdem speciei conclusio ac illa, quæ per actualem illationem ex iisdem præmissis olim derivata fuit; jam enim superius notavimus eandem *objective* propositionem posse esse vel non esse conclusionem, prout asseratur, vel non asseratur propter illationem ex alia. Et quod saltem non sit conclusio ejusdem speciei ac illa, quæ ex præmissis actu formaliter existentibus

(1) Cfr. Conimbric., in lib. 1. *Posterior.*, cap. 1, q. 4, a. 2; *Ad confirmationem.*

posita est, mihi persuadeo ex hac ratione. Nam si propositio, ex mera recordatione olim assertarum præmissarum affirmata conclusio est, fluit profecto ex hoc vel simili ratiocinio: *Hoc ita est, v. g. Anima humana simplex est, si adsint argumenta, quæ id evincant. Atqui adsunt hujusmodi argumenta; nam recordor me olim ea cognovisse. Ergo hoc est ita, v. g. Anima humana est simplex.* Plane porro vides conclusionem hoc modo elicitam, licet objective eadem sit cum conclusione ex propriis præmissis directe deducta, re tamen vera discriminari ab illa, quia ordinem importat ad diversissimas præmissas.

Sed fortasse neque est veri nominis conclusio, quia nulum continet discursum actualem, sed enuntiatur instar propositionis immediatæ propter confusam recordationem olim habiti discursus et in virtute speciei intelligibilis relictæ ex conclusione olim illata.

Videtur enim propositio hujusmodi ex recordatione præmissarum hoc pacto affirmari; ex assensu conclusionis per justam ratiocinationem derivatæ relinquitur species intelligibilis impressa representans illud objectum: quæ species immediate potest excitari, quin excitentur species præmissarum clare representantes objecta illarum; et sic ex concursu efficiente speciei illius et ex objectiva motione solum confusa præmissarum in recordatione existentium affirmari potest propositio, quæ olim tamquam illatio ex suis præmissis collecta fuerat, quin actu formaliter existant præmissæ in mente, sed solum virtualiter seu in recordatione sint illi præsentis. Verum horum fusior declaratio non est hujus loci (1).

SOLVUNTUR DIFFICULTATES.

222. *Objic. 1.º* Discursus importat, quemadmodum docet S. Thomas, actuam successionem, quia qui discurret non omnia simul considerat. Ergo oportet, ut prius sint in mente præmissæ, mox conclusio.

Resp. S. Thomæ nihil docere contra nos.

Non enim negamus prius poni assensum præmissarum, sed illum debere perdurare, donec adsit assensus conclusio-

(1) Vide interea P. Hurtado, *de Anima*, disp. 7, sect. 7, n. 49; Lossada, *de Anima*, disp. 8, cap. 4, n. 100; Matrium, loc. cit. n. 22.

nis. Neque vero Angelicus unquam docuit in discursu ita reperiri successionem actuum, ut cessante assensu præmissarum, subsequatur assensus conclusionis.

Objic. 2.º Non potest duplex simul in intellectu dari actualis cognitio, dicente Aristotele: *Contingit autem scire plura* (id est habitualiter) *cogitare vero unum* (1). Ergo cum datur actualis assensus conclusionis, impossibile est simul dari actu assensum præmissarum.

Resp. *dist. ant.*, si plurium illarum cognitionum objecta non habeant connexionem, mutuamque ordinem, *trans.*, si ordinem connexionemque habeant, *neg.* Et *neg.* conseq.

Ad rem Angelicus: *Duæ operationes possunt esse unius potentie, quarum una ad aliam refertur; ut patet cum voluntas vult et finem, et ea quæ sunt ad finem; et intellectus simul intelligit principia et conclusiones per principia; quando jam scientiam acquisiuit* (2).

Et ad Aristotelem eadem est responsio, cum enim idem sit objectum præmissarum et conclusionis, licet simul dentur assensus conclusionis et præmissarum, proprie loquendo non plura cogitantur.

Objic. 3.º Habitus, quo voluntas inclinatur ad amandum finem, inclinatur etiam ad eligenda media, licet intentio finis atque electio mediorum sint actus, specie distincti. Ergo a pari habitus principiorum et præmissarum sufficere poterit ad conclusionem eliciendam, supplendo defectum actualium præmissarum, cum, docente Philosopho, perinde se habeant principia in speculabilibus, ac finis in practicis (3).

Resp. *neg. parit.* Quia nullus habitus vagare potest extra rationem formalem objecti sui, siquidem est genus quoddam potentie, quæ ferri extra suum objectum nequit; quæ etiam ratio est, cur habitus principiorum distincti sint ab habitibus conclusionum vel scientiarum. Nam ratio formalis assentiendi principiis est ipsa eorum intrinseca veritas, ratio vero formalis assentiendi conclusioni est partim veritas principiorum, par-

(1) *Topicor.*, cap. 4.

(2) S. Thomas, 1 p. q. 58, a. 7. ad 2.um

(3) Apud Conimbricenses, loc. cit. q. 4. a. 2, *Sed contra Gabriellem*; Soarez, loc. cit. n. 84.

tim etiam veritas ipsius conclusionis, ut alibi dicitur (1). At ratio formalis intentionis finis et electionis mediorum est eadem, finis nempe bonitas: quare unicus habitus satis est ad utrumque actum (2).

Adde, quod conclusionem eliciendam præmissæ debent exercere etiam causalitatem moralem illuminando intellectum circa terminorum identitatem. Quomodo enim mens assentiri conclusioni potest, terminorum identitate non perspecta? Atqui solus habitus principiorum, sine actuali eorumdem assensu vel saltem recordatione, non certiore reddit intellectum identitatis terminorum. Ergo iterum non est par ratio intentionis finis respectu electionis mediorum, et assensus principiorum respectu assensus conclusionis (3).

Objic. 4.º Id quod potest aliquod agens, potest etiam illius virtus activa, «si loco ejus relinquatur, ut patet in calore producto ab igne, et in semine deciso a vivente. Sed habitus sunt virtutes activæ assensuum præmissarum. Ergo si illi poterant conclusionem efficere, idem quoque hi poterunt» (4).

Resp. antecedens verum non esse in quacumque virtute, sed in ea quæ est suapte natura instrumentum agentis, ut constat in objectis exemplis. At vero habitus principiorum non est naturale eorumdem instrumentum ad conclusionem efficiendam (5).

Objic. 5.º Ad propositionem, quam ex virtuali præmissarum existentia concedimus affirmari posse, videtur concurrere non solum species, verum etiam habitus conclusionis ex præmissis actu formaliter existentibus illatæ. Atqui tunc certe propositio illa vere conclusio est, eaque ejusdem speciei cum primitiva conclusione. Nam proprium est habitus acquisiti generatim, ut producat actus similes illis, a quibus productus est. Ergo habitus, conclusionis non producit nisi alios similes assensus, nam per hujusmodi actus productus est.

(1) Vide Conimbric., in lib. 1.º *Posterior.*, cap. 23, quæst. unic.

(2) Conimbric., lib. 1. *Poster.*, cap. 1, q. 4, a. 2, loc. cit.

(3) Cfr. Soarez, loc. cit. n. 86.

(4) Conimbric., 1.º *Posterior.*, cap. 1, loc. cit.

(5) Conimbric., *ibid.*

Resp. trans. Major., neg. Minor. Nam licet actus aliquis enuntiationis efficiatur cum concursu habitus conclusionis, conclusio formalis revera non potest esse, nisi sit effectus discursus; nec eadem specifica conclusio cum alia olim habita, nisi ex iisdem præmissis, ac illa, derivetur.

ARTICULUS IV.

Utrum ad inferendam conclusionem
necessario requiratur prævia notitia de
bonitate consequentiæ.

223. Ante omnia notandum est aliud esse veritatem conclusionis vel consequentis, et aliud illationem vel bonitatem consequentiæ. Potest quippe verum esse consequens, et non sequi ex præmissis, nec connecti cum illis, quamvis cum præmissæ sunt veræ recteque dispositæ, nunquam stet veritas conclusionis absque illatione ac bona consequentia. Hinc ergo existit dubium, an colligi ex præmissis conclusio queat, quin perspicatur illatio seu connexio præmissarum cum conclusione seu veritate illata.

Duplex
illatio vel
consequentia.

Duplex est illatio seu consequentia, altera *objectiva*, formalis altera. Objectiva consistit in connexionione objectorum, vi cuius nequit objectum præmissarum esse verum, quin sit etiam verum conclusionis objectum; formalis posita est in recta dispositione terminorum formalium secundum Logicæ præcepta, quatenus idonea sunt ad recte concludendum vincendumque in quacumque materia, vel si mavis, illatio formalis est conformitas syllogismi cum regulis Logicæ. Prima harum consequentiarum stare potest sine secunda, quemadmodum notatum est in Dialectica (1). Et de utraque procedere potest præsens quæstio, investigando nempe, an ante conclusionem debeat semper explicite ferri iudicium sive de conformitate ratiocinii cum logicis præceptis, sive saltem de necessaria connexionione objecti præmissarum cum objecto conclusionis.

(1) Vide Lossada, *Log.*, tract. 6, disp. 1, cap. 3, n. 1.

Denique bonitas consequentiæ cognosci potest vel per actum iudicii, vel per actum apprehensionis. Itaque quod ad inferendam conclusionem necessarium absolute ac per se non sit iudicium de bonitate consequentiæ, communissima est sententia cum Conimbricensibus (1), Soarez (2), de Benedictis (3), Rhodes (4), Lossada (5), Hurtado (6), Arriaga (7), Oviedo (8), Antonio Mayr (9) aliisque. Non vero ita constat apud auctores, num saltem requiratur apprehensio simplex bonitatis consequentiæ. Affirmat Arriaga, negant Soarez, Hurtadus, Oviedo, Mayr et alii.

224. DICO I.^o. Non est per se necessaria cognitio de bonitate consequentiæ formalis ad eliciendam conclusionem.

Prob. Quia secus nulla conclusio erui posset ex præmissis, sine actuali reflexione ad regulas artis logicæ circa rectam dispositionem terminorum legesque bonæ consequentiæ. Atqui hoc est contra experientiam in iis, qui Logicam callent, sæpe enim ratiocinantur sine actuali advertentia logicorum præceptorum, et insuper artis logicæ ignaros redderet impotentes ad ratiocinandum conclusionemque ullam inferendam, cum tamen passiim videamus homines, qui Logicam nunquam salutarunt, discursus demonstrationesque efficere, v. g. in Mathesi atque in aliis materiis (10).

Dixi in propositione, cognitionem de bonitate consequentiæ formalis *per se* necessariam non esse, quia potest quandoque necessaria esse per accidens ratione dispositionis terminorum obscurioris, ut accidit in figuris indirectis, in quibus interdum non satis apparet identitas extremorum conclusionis sine reflexione ad regulas artis logicæ.

Bonitas
consequentie
dupliciter
cognosci potest.
In quo
convenit
communiter AA.
in quo
discrepent.

Statuitur
doctrina quæ
verisimilior
videtur.

(1) Lib. 1. *Poster.*, cap. 1, q. 3, a. 5.
(2) *Logic.*, tract. 6, disp. 2, sect. 3.
(3) *Logic.*, lib. 4, q. 1, cap. 4.
(4) *Philos. perip.*, lib. 1, disp. 4, quæst. unic. sect. 4, paragr. 1.
(5) *Log.*, tract. 6, disp. 1, cap. 3.
(6) Disp. 7, de *Anim.*, sect. 5.
(7) *Log.*, disp. 3, sect. 3.
(8) *Log.*, Controv. 9, punct. 1, n. 4.
(9) *Log.*, disp. 6, q. 1, art. 1.
(10) Vide Lossada, loc. cit. et *Logic.*, tract. 1, *proemiali* disp. 1, cap. 7, ubi fuse de hæc re; Ant. Mayr., loc. cit. n. 922.

225. Dico 2.º Non requiritur etiam per se cognitio saltem iudicativa, de bonitate objectivæ consequentiæ.

Probari 1.º patet experientia; quotiescumque enim, materia perspicua est, ac dispositio terminorum in præmissis plana, conclusiones elicimus, quin advertamus explicite ad bonitatem consequentiæ.

Prob. 2.º Si necessarium foret iudicium de bonitate consequentiæ, distinctum ab ipsa conclusione inferenda; non posset mens conclusionem ullam ex præmissis elicere, quin prius iudicaret actu distincto veritatem præmissarum necessario connecti cum veritate conclusionis. Atqui hoc falsum esse videtur. Secus enim tres præmissæ ad syllogismum essent necessariae, non duæ dumtaxat. Nam v. g. ex his: *Omnis homo est animal et Petrus est homo*, non posset inferri conclusio: *Ergo Petrus est animal*, donec præmitteretur hoc aliud iudicium: *Quod omnis homo sit animal, et Petrus sit homo verum esse nequit, nisi verum sit, quod Petrus sit animal*. Unde sequeretur etiam syllogismum non tribus constare terminis, contra communem sensum omnium Philosophorum (1).

Prob. 3.º Ex principio identitatis sufficit perspicere duos terminos identificari cum uno tertio, ut illico pateat illos inter se identificari. Si autem pateat illos inter se identificari, nihil amplius requiritur, ut iudicetur illorum identitas. Atquin præmissis perspicitur, et iudicatur identitas duorum terminorum conclusionis cum uno termino medio. Ergo positis præmissis, nullum jam aliud iudicium requiritur ad hoc, ut intellectus jungat terminos illos in conclusione. Sicut etiam in ipsis iudiciis immediatis ad asserendam identitatem duorum terminorum, non requiritur prævium iudicium, quo iudicetur illa identitas; secus enim nullum daretur immediatum iudicium.

Et simili modo argui potest ex principiis *Dici de omni et Dici de nullo*, quibus forma syllogistica, docente Aristotele, innititur. Si enim quidquid universaliter distributive affirmatur vel negatur de aliquo subjecto, necesse est, ut affirmetur vel

(1) Vide Lossada, *Logic.*, tract. 6, loc. cit. Cfr. De Benedictis, *ibid.*

negetur de omnibus inferioribus, quæ sub illo subjecto continentur, ad hoc ut iudicare possim num prædicatum aliquod affirmandum vel negandum sit de aliquo inferiori, aliud non requiritur, nisi quod noverim prædicatum illud convenire vel repugnare universaliter distributive alteri subjecto, sub quo inferius illud comprehenditur. Atqui hoc cognoscitur per assensum et cognitionem præmissarum. Ergo præter harum assensum nullum aliud iudicium necessarium est ad eliciendam conclusionem (1).

Difficilius definitur, an requiratur ad eliciendam conclusionem apprehensio de bonitate consequentiæ. At si de modis perfectis agatur, quales sunt modi syllogismorum primæ figuræ, fortasse ne apprehensio quidem distincta atque explicita connexionis præmissarum cum conclusione est necessaria. Ipsa enim cognitio et assensus præmissarum adeo vivide exhibet identitatem terminorum conclusionis inter se, ut nihil jam amplius desideretur ad illam enuntiandam.

225. Cæterum inter eos, qui negant explicitam cognitionem de bonitate consequentiæ, non una est ratio rem explicandi. Nam aliqui volunt ipsam formalem conclusionem esse virtuale quoddam et implicitum iudicium de bonitate consequentiæ; ob eamque causam rejiciunt quodvis aliud iudicium hujusmodi a conclusione distinctum. Ita Conimbricenses et Rhodes (2). Hæc vero explicatio rejicitur a P. Mayr (3), et a P. De Benedictis (4); nec mihi multum arridet. Nam, ut alia omittam, iudicium de bonitate consequentiæ est veritas atque enuntiatio diversissima a conclusione. Aliud quippe est dicere: *Ex his præmissis objectivis sequitur Petrum esse rationalem*, et aliud dicere: *Petrus est rationalis*; et potest alterum esse verum, et alterum falsissimum. Quare credendum non est ipsam conclusionem esse iudicium de bonitate consequentiæ.

Alii autem, ut PP. Lossada et Mayr, volunt iudicium de bonitate consequentiæ identificari cum præmissis, vel implicite contineri in illis, quia intellectus in ipsis præmissis videt

Aliæ
discrepantiæ
in modo rem
explicandi.

(1) Cfr. De Benedictis et Lossada, locis citatis.
(2) Locis cit.
(3) Loco cit., n. 921.
(4) Loc. cit. *Dico 2.^a*

virtualiter et æquivalenter illam, quatenus, qui videt identitatem extremorum cum uno tertio, eo ipso videt identitatem eorum inter se. Itaque intellectus per ipsas præmissas, formaliter representantes identitatem extremorum cum tertio, determinatur ad asserendam identitatem illorum inter se, quin sit necessarius alius actus distinctus cognitionis, formaliter representans connexionem necessariam harum duarum identitatum, seu bonitatem consequentiæ (1).

SOLVUNTUR DIFFICULTATES.

227. **Objc. 1.º** Causa distinguitur a suo effectu. Sed iudicium de bonitate consequentiæ est causa conclusionis. Ergo iudicium de bonitate consequentiæ debet esse distinctum a conclusione.

Resp. neg. Minor., vel *dist.*; iudicium de bonitate consequentiæ, quod implicitum latet in ipsis præmissis, *conc.*, aliud distinctum, *neg.* Huiusmodi enim iudicium, licet dari potest in quibusdam casibus, non tamen est absolute necessarium, ut jam ostendimus.

Objc. 2.º instando. « Conclusio inferitur propter objectum præmissarum non utcumque consideratum, sed ut connexum cum objecto conclusionis. Ergo debet formaliter et explicite præcognosci talis connexio; non enim ad concludendum movet, nisi ut præcognita. Sed non ita cognoscitur per solas præmissas, utpote quæ solum virtualiter et implicite connexionem illam attingunt; alioquin si cognoscerent illam explicite, consequenter exprimerent conclusionis objectum, saltem de obliquo. Ergo iudicium aliud de tali connexionem prærequiritur » (2).

Resp. neg. prim. conseq. « Objectio, ut summum, probat necessariam esse connexionem illius explicitam apprehensionem. »

« Sed neque hoc probat. Nam talis connexio non semper debet cognosci formaliter et explicite, sed sufficit, quod proponatur per notitiam, quæ intra lineam representationis virtualis et implicitæ sit summe vivida, et proxima explicitæ,

(1) Vide P. Mayr., n. 927.

(2) Apud Lossada, loc. cit. tr. 6, cap. 3, n. 5.

et quæ proinde explicitam suppleat, illique prorsus æquivalens in ordine ad determinandum intellectum, ut assentiatur objecto consequentis. Huius indolis est, quantum ad illam connexionem, representatio præmissarum in modis perfectis primæ figuræ: tali quippe modo exprimit suum objectum, ut fere ponat ob oculos objectum conclusionis vel connexionem cum ipso, non solum apprehensive, sed etiam iudicative » (1).

Instabis. Si præmissæ solum implicite et virtualiter proponunt objectum conclusionis, nempe quatenus proponunt aliquid necessario connexum cum tali objecto, non necessario sequetur explicita cognitio atque assensus conclusionis.

Nam qui assentitur uni objecto, non cogitur assentiri formaliter cæteris, quibuscum illud connectitur. Alioquin nemo posset sic iudicare: *Petrus est albus*, quin haberet hunc assensum explicitum: *Petrus est ens*, vel hunc alium: *Deus existit*. Adde, quod assensus unius objecti virtualiter continet dissensum contradictorii, et tamen ad exercitium illius non necessitat. Qui enim sic iudicat: *Datur lux*, non cogitur continuo sic inferre: *Ergo non dantur tenebræ* (2).

Resp. neg. assert. Ad probationem *dist.* Qui assentitur uni objecto, non cogitur assentiri cæteris, cum quibus formaliter connectitur, si assensus unius non excitet, sive formaliter sive saltem æquivalenter, apprehensionem cæterorum, *trans.*, si excitet, *neg.*

Et enim combinatio extremorum cum medio in prima figura talis est, ut vel necessario excitet vividissimam apprehensionem de connexionem infallibili objecti præmissarum cum objecto conclusionis, vel saltem suppleat illam, quia in linea ostensionis virtualis claritatem summam attingit, et proxime accedit ad ostensionem formalem, ut videtur experientia notum.

Hinc allegata exempla non obsunt, quia ex hoc solo actu: *Petrus est albus*, non necessario excitatur apprehensio explicita de eo, quod inde inferatur, *Petrus esse ens*, vel *Deum existere*. Si autem cum eo actu conjungeretur hic: *Quidquid*

(1) Lossada, ib. n. 6.

(2) Vide apud Lossada, ib. cap. 2, n. 16.